

“AKIN” PİYESİ ÜZERİNDE BİR TAHLİL

Bilge ERCİLASUN

Faruk Nafiz'in *Akın* adlı piyesi, devrinde çok ses getirmiş bir eserdir. Bu yazımda gerek yazıldığı yıllarda, gerekse bugün için çok önemli mesajlar taşıdığına inandığım bu piyesi tahlil etmek, edebiyattaki ve eğitimdeki yerini belirtmek istiyorum.

Piyes üç perdelik manzum bir destandır. Piyeste yer alan şahıslar şunlardır :

Suna	Hakanın kızı
Ulcay	1. nedime
Yıldız	2. nedime
İstemi Han	Hakan
Bumin	1. başbuğun oğlu
Bayan	2. başbuğun oğlu
Demir	3. başbuğun oğlu
Vural	1. başbuğ
Kuday	2. başbuğ
Doğan	3. başbuğ
Çinli köle	Hakanın kölesi

Piyenin konusu şöyledir:

Eser bir prologla başlamaktadır. "Perde açıldığı zaman, sahnenin önünde ikinci ve geniş bir atlas perde" vardır. "Bu atlas perdenin üstünde büyük bir Asya, Avrupa ve Afrika haritası çizilmiş ve oklarla Türklerin akın yolları gösterilmiştir. Siyah elbiseli bir talebe haritanın önünde durur, destanın mukaddimesini yapar". (s. 7). Talebe

Bakın, niçin dağıldık Mısır'da, Hint'te, Çin'de diyerek atlas perdeyi çeker.

Evvel zaman içinde...

der ve kaybolur (s. 8).

Birinci perdede büyük ve işlemeli bir hakan çadırının içi görülür. Demir, Bumin ve Bayan konuşmaktadırlar. Konu, babalarının gelmesidir. Bumin doğu başbuğunun, Bayan batı başbuğunun, Demir ise Günbeyinin oğludur. Demir, onların bu gelişlerini hayra yormaz. Onların gelişi, asıl hakan olan İstemi Han'ın yurda kurban edilmesi demektir. Bu, anayurtta çekilen kuraklığın bir sonucudur. Her on iki yılda bir bir hakan kurban edilmekte, sonra Gök Tanrıya yağmur ve su için dua edilmektedir. Sonra da beylerden biri hakan olmaktadır. Bu, kimse-nin karşı çıkamayacağı bir yasadır.

İstemi Han çok sevilen bir hükümdardır. Bumin, Bayan ve Demir onun öleceğine çok üzülürler ve onun güzel kızı Suna'yı düşünürler. O sırada Suna, Ulcay ve Yıldız içeri girerler. Bahçede yetiştirdikleri üç güllü delikanlılara verirler. Suna bunların yağmurla değil, emekle yetiştiğini söyler ve bu gülleri yetiştirmek için nasıl uğraştıklarını anlatır. Gençler duygulanmışlardır. Bumin Suna'ya kendi yaptığı küçük bir mermer heykeli, Bayan yine kendi yaptığı bir minyatürü, Demir de yeşil bir çini verir. Bu arada da Suna'ya olan duygularını dile getirirler.

O sırada Çinli köle İstemi Han'ın geldiğini haber verir. İstemi Han Suna'ya hatırını sorar. Hediyeleri görür. Demir'in hediyesi onu çok duygulandırır. İstemi Han bu yeşil çini karşısında şöyle der:

Yeşil hem de!

Ben bu rengi taşıyım her zaman can köşemde.

Yeşilde ne arar da bulamaz insanoğlu?

Yeşil bu... Varlık dolu, gök dolu, umman dolu !

Bir ucu gözlerinde, bir ucu engindedir,

Meyva veren ağaçlar bu çini rengindedir,

Bu çini rengindedir bahar, deniz, kır, orman,

Bana Tanrım görünür yeşil dediğim zaman.

Toplanmış bütün bunlar yeşil çininde senin,

Gizli arzuları var bunda bütün ülkenin,

Bunu ancak biz duyar, biz anlarız bu dilden. (s.19)

Suna bu sözler üzerine :

Yeter baba, bu kadar içlendiğin yeşilden (s.19)

diyerek isyan eder. Fakat İstemi Han onu duymamış gibi içindeki büyük ıstırabı anlatmaya devam eder. Her taraf kurumuştur. Tabiat bir türlü geçit vermemektedir. İstemi Han'ın bu sözleri piyesin lirizm bakımından en kuvvetli bölümlerindendir:

Bir çini parçasında bütün hasretlerimiz!
Kalmadı anayurtta bir tek yeşil yerimiz,
Suları kumlar içti, güneş yedi ekini,
Asırlarca sarıya çaldı toprak rengini.
Çölde ölen bahara bir mezar olsun diye
Yeşilin hasretini Türk işledi çiniye.
Yurtta yeşillik ancak çinidedir yavrular!
(Dalgın ve heyecanlı)

Tanrım, nasıl kesildi köpüren, coşan sular?
Dağlar mı yassılaştı? Ovalar mı delindi?
Neden coşkun suların sesi gittikçe dindi?
Yalnız bu ırmakların suyu olsaydı dinen!
Tarlasıyla uğraşan, sürüsüyle geçinen
Anayurdun sesi de bu sularla alçaldı,
Binbir göğüste ancak bir tek inilti kaldı...
Yıllarca bulutlara bakarak derin derin
Bekledik hiç gelmeyen yağmurunu göklerin.
Başaklar yandı gitti boyunu gösterirken,
Koyunlar can çekişti yavrusunu verirken,
Meyvalar kızarmadan dalı üstünde soldu,
Irmak yatağı kumsal, kırlar dikenlik oldu.
Su beklerken karadan, gökten, içdeniz bile,
Kabında eksilmeye başladı bu dert ile. (s. 20)

Bunun bir tek çaresi vardır: Ölüm. İstemi Han ölmeli, yurdu için can vermelidir. Çünkü o hakandır ve herşeyden o sorumludur. Suna çok üzülür. Bu sırada başbuğların geldiği haber verilir. Suna onlarla karşılaşmak istemez. Çı-karken gençlere şöyle der:

Olsun sizin de haberiniz,
Babamın öldüğü gün güllerimi veriniz! (s. 30)

Bu, onlara da kırıldığıının ifadesidir. Üç başbuğ girerler ve bakıcıya gittiklerini, Gök Tanrı'nın hakani değil Suna'yı istediğini söylerler. İstemi Han yıkılmıştır. Suna da dışarıdan bütün konuşmaları işitmiştir. Suna ile İstemi Han çaresizlik ve ıstırap içinde birbirlerine sarılırlar. Birinci perde sona erer.

İkinci perdede İstemi Han tek başınadır. Çinli köleye üç yiğidin nerede olduklarını sorar. Onların kaybolmalarına bir mana verememiştir. İstemi Han ıstırabını dile getirirken (Bu, âdeta Suna için yakılan bir ağıttır.) içeri Bumin girer. Şehirde herkesin kederli olduğunu söyler. Bayan gelir. O da üç başbuğun çok üzüntülü olduklarını anlatır. Suna, Ulcay ve Yıldız içeri girerler. Dışarıdan halkın sesi gelmektedir. Suna onları dinler. Hazin bir mersiye işitilir. Hepsine ona katılırlar. Bu sırada Demir gelir. Heyecanlıdır. Halkın dağılmasını, Suna'yı halka vermeyeceklerini söyler. İstemi Han neler olduğunu sorar ve olanları anlatmasını ister. Demir anlatır: Suna kurtulmuştur. Demir işin aslını araştırmış, babalarının İstemi Han'a komplo kurduklarını öğrenmiştir. Bakıcıya gittiğini ve bıçağını boğazına dayayarak onu konuşturduğunu söyler. Bakıcı korkusundan herşeyi anlatmıştır. Üç başbuğun sabah kendisine geldiğini, İstemi Han'ı suya kurban ederlerse yarın sıranın kendilerine geleceğini, buna başka bir çare bulmayı düşündüklerini anlatır. Suna'yı kurban vererek hem kurbanı değiştirmiş olacaklarını, hem de bu hadiseden sonra hakani da üzüntüden öleceğini, böylece içlerinden birinin hakani olacağını düşündüklerini belirtir. Demir bakıcıyı bağlayarak getirmiştir. İstemi Hanın önüne üç başbuğun kellelerini atacağını söyler. Bu ihanet karşısında onları öldürmekten başka çare kalmamıştır.

Hakan üzülmüştür. İstemi Han bu haberin, Suna'nın ölümünden daha acı olduğunu söyler. Çünkü bu, birliğin bozulması, insanların birbirine düşmesidir. Fakat delikanlılar kendi menfaatleri uğruna Türk birliğini bozmayı düşünen babalarını reddederler. İstemi Han ölüm korkusunun böyle bir ihanete yol açtığını, bunun ise ülke için çok acı bir şey olduğunu söyleyerek büyük bir ıstırapla olayın tahlilini yapar: Bu ülkede ilk defa ölümden korkulmaktadır. Bu korkuyla üç başbuğ birbirlerine açılmışlar ve "susuz yetişen bir fidan" olan Suna'nın hayatına göz dikmişlerdir. Hakan ıstırapla tekrar eder: Bu, Suna'nın ölümünden bir kat daha öldürücüdür. Üç Türk beyi bunu nasıl düşünebilmişlerdir? İstemi Han ellerinde kalan tek şeyin "kahramanlık" olduğunu düşünmüştür. Acaba o da mı su gibi eksilmektedir? (s. 47) Çinli, üç başbuğun geldiklerini haber verir. İstemi Han üç delikanlıya Suna'yı halka göstermelerini ve olanları anlatmalarını söyler. Suna ve üç genç bahçe kapısından çıkarlar. Vural, Kuday ve Doğan soldan girerler. Üzülmüş görünerek Suna'yı almaya geldiklerini söylerler. İstemi Han

- Alçaklar! (s. 49)

der ve perde iner.

Üçüncü perdede İstemi Han merakla Suna'yı dinlemektedir. Vakit geçedir. Ufukta hilâl vardır. Suna olanları anlatır. Demir olanları halka anlatırken halk çok öfkelenmiştir. O sırada üç bey sarayın kapısından çıkmışlardır. Halk onları linç eder. Suna halkın öfkesini tasvir eder.

Babalarının yerine delikanlılar geçmiştir. Çinli onların geldiğini haber verir. Bayan, Bumin ve Demir, hakanın huzuruna girerek kendilerini takdim ederler ve canlarını vermekten korkmayacaklarına, hakanın yarasını benimseyeceklerine ve hakanın yolundan yürüyeceklerine söz verirler. İstemi Han onların beyliklerini kutlar ve onlara iyilikler diler. Onlar cesur, kahraman, mert ve yiğittirler fakat ortada onların bile yenemeyecekleri bir durum vardır. O da asırlardır sürmekte olan kuraklıktır. Toprağın bu durumu insanlara da tesir etmekte, onların mayasını bozmaktadır. İşte önemli bir değer olan yiğitlik de başbuğların davranışıyla zedelenmiştir. Bugün onu bu üç genç korumuşlardır. Fakat çok pahalı bir bedel vermişlerdir. Babalarının canı pahasına... Artık kalplere "korkunun oku" deymiştir. İstemi Han'ı asıl korkutan bu "yılan başlı oktur". Bu, insanın içini kemirmeye başladığı zaman çaresi yoktur. Bu korku, zamanla bağı bir çöle çevirecek, o zaman kardeş kavgası başlayacaktır. Bir gün bir parça ekmeğe uğruna baba evlât satacak, insanlar bir can için birbirleriyle boğuşacaklar, şeref, şan gibi değerler yere düşecek, Türkeli Türkeline baş kaldıracaktır.

İstemi Han isyan eder: Hayır o gün gelmesin. Kanımızın cevherindeki sanat, ilim gibi değerler kurumasin. Artık o zaman ben, ben olmaktan çıkarım. Eğer bugün sizde bu kanın cevheri olmasaydı Suna'yla ben ölmüştük.

Demir sorar: Bu kanın coşması için ne yapmalı? İstemi Han "akmalı" diye cevap verir. Bunun çaresi kurak yeri, kuruyan dallara bırakarak başka yerlere gitmektir. Artık asırlardır kuruyan toprağımıza göz diken bile kalmamıştır. Çin bile bize saldırmaktan vazgeçmiştir. Kan damarda, kılıç kında paslanmaktadır. Kahramanlık denenmezse kaybolur. Bir gün kahramanlar soyundan bir köle nesli çıkar. Bu, dünyada akla gelen en korkunç ölümdür.

Üç genç akına ant içerler. İstemi Han memnundur. Artık Türkler dört bir yana dağılacaklar, adlarını ve nesillerini yaşatacaklardır. Yabancı ellerde elbette dost da, düşman da bulunacaktır. Karşı çıkanlara sevgi atın, nur atın, anlamayan olursa ok ucuyla anlatın, diye nasihat eder. O, Türk'ün yaşama gücünden ve asaletinden emindir. Bu düşüncesini

Benliğimiz yad elde erir diye korkmayın

Hiç bir kanın cevheri sizden yüksek düşemez.

Hiç bir elin hüneri Türkle boy ölçüşemez! (s. 57)

diyerek dile getirir. Bu yurt nasıl bizimse o eller de bizimdir. Bizim bastığımız toprağa başkası ayak basamaz. İstemi Han Bumin'in doğuya, Bayan'ın batıya, Demir'in güne koştuklarını hayal eder. Hepsi, arkalarındaki genç atlılarla denize kavuşmaktadırlar.

Üç delikanlı hemen yola çıkmaya karar verirler. Demir İstemi Hanın da kendi obasıyla birlikte gelmesini ister. Fakat hakan çoktan kararını vermiştir. O gitmeyecek, diğer yaşlılarla birlikte yurdunda kalacaktır. Gençler gitmelidirler. Demir sorar : Ya Suna ne yapacaktır? İstemi Han onun gençlerle birlikte döğüşmesi gerektiğini söyler. Suna üç kol akından hangisini seçeceğine kendisi karar verecektir. Suna üç altın ok ve bir gümüş yay çıkarır. Onları güne, doğuya ve batıya doğru atacağını söyler. Kim okunu en önce getirirse onunla gidecektir. Herkes bu kararı kabul eder. Suna yayla okları alarak orta kapıya ilerler, yayı gerer, birinci oku göğe atar. Bumin atına atlar ve okun ardından gider. Suna ikinci oku atar. Bayan gider. Suna telâşla üçüncü oku bulamadığını söyler. Demir heyecanlanır. Çabuk oku bulup istediği yere atmasını, vaktin geçmekte olduğunu söyler. Suna ise Demir'in okunu göğsüne saklamıştır, çıkarır. Fakat heyecandan yayı çekemez. İstemi Han okla yayı alır.

Demir'e nasip eyle, Tanrım, güzel Suna'yı (s. 61)

diyerek oku atar. Dışarıdan boğuk bir ses gelir. Demir fırlar ve elinde ucu kanlı bir okla girer, Suna'ya verir. Başbakıcı vurulmuştur. Bu hakkın intikamıdır. Demir, Suna'yı alır ve gitmeye hazırlanır. Suna, Bumin'le Bayan'a selâm bırakır. İstemi Han da Ulcay'la Yıldız'ın onları karşılayacaklarını söyler. Bumin ile Bayan da akına yalnız gitmeyeceklerdir. Vedalaşırlar. Perde iner.

Akm, üç perdelik tarihî bir piyestir. Faruk Nafiz bu piyeste klâsik trajedi unsurlarına ağırlık vermiştir. Eserde Yunan trajedilerinin özellikleri görülmektedir.

Manzum olması, olayların arka plânda cereyan etmesi ve sahnede anlatılması, konusu, şahısların yüksek tabakadan olmaları, üç birlik kuralının (zaman-mekân-konu birliği) uygulanması, ihtirasın işlenmesi, tiratlar ve ruh tahlilleri yapılması trajedi özellikleridir. Baba-oğul çekişmesi ve oğulun babayı öldürmek istemesi, eski Türk tarihinde ve Yunan mitolojisinde görülen ortak bir motiftir. Piyeste, dışarıda halkın koro hâlinde söylediği ağıtlar da Yunan trajedilerindeki koroyu hatırlatması bakımından ilgi çekicidir.

Eserin sonu iyi bitmektedir. Sonunda kötüler cezalarını bulmakta ve iyiler kurtulmaktadırlar. Piyes, bu bitişle trajedi geleneğinden ayrılıyor. Bunu da şöyle izah edebiliriz: Trajedilerde bütün olaylar kaderden kaçılmayacağını gösterir. İnsanlar kaderin oyuncuğudurlar ve kader onların hayatına hâkimdir.

Burada ise şahıslar kadere meydan okumakta ve gerekirse onu değiştirebilmektedir. Bu piyeste insan iradesinin, kaderle mücadele edebilecek ve onu değiştirebilecek kadar güçlü olduğu gösterilmektedir. Eserde bu tema işlenmiştir. Aşağıya aldığımız kısımda Demir'in, kadere meydan okuduğu görülür:

Demir
Gidecek halk, ne olsa...
İstemi Han
Suna'yı da alarak,
Demir
Suna'yı mı? Kim verir!
İstemi Han
Kimse vermez, gök alır...
Demir
Gün gelir, göklerin de eli böğründe kalır! (s. 43)

Yukarıdaki diyalogda bir insan iradesinin nasıl kuvvetle kadere karşı çıktığı ve onu değiştirdiği görülmektedir.

Akın, bir talebe temsilidir. Atatürk devrinde liselerde oynanan talebe temsillerine çok önem verilmiş, Atatürk'ün arzusuyla, devrin tanınmış yazarları tarafından lise öğrencilerine hitap eden piyesler kaleme alınmıştır. Bu, Atatürk devrinin eğitim politikasının önemli bir parçasıdır. Bizzat Atatürk'ün Faruk Nafiz'den Türk tarihini anlatan ve sevdirmeyi sağlayan bir piyes yazmasını istemesi, Atatürk'ün böyle bir eğitim politikası içindeki aktif ve yönlendirici tavırını göstermektedir. Milleti eğitmeyi ve bilinçlendirmeyi amaç edinen Atatürk 1928'den itibaren bu rolü bizzat kendisi üstlenmiş ve ölünceye kadar da aktif olarak yürütmüştür. Çevresindeki sanatkârlardan bu tarzda eserler yazmalarını istemiş, bununla da yetinmeyerek kara tahtanın başına geçmiş, latin harflerini Atatürk bizzat halka öğretmek vazifesini üstlenmiştir. Atatürk'ün karatahta başındaki resmi ve "başöğretmen Atatürk" sıfatının kendisine verilmesi, bunun en önemli göstergeleridir. Bu yolda yaratılan güzel eserler ise Reşat Nuri ve Faruk Nafiz'in yazdıkları okul piyesleridir. Bu piyesler, liselerde öğrenciler tarafından sahneye konulmuş, bu eserler vasıtasıyla idealler ve değerler nesillere aktarılmış ve benimsetilmiştir. Bu eserlerde millî ve beşerî değerler işlenmektedir. Türk gençliğinin bedenî ve ruhî bakımdan sağlıklı ve bilinçli yetişmesini amaç edinen, ona millî kimliğini öğreten, tarihini benimseten ve öğreten değerler... Bu piyesler vasıtasıyla Türk tarihi öğretilmiş, kahramanlık, çalışkanlık, aşılarmaya çalışılmış, idealist nesiller yetiştirilmesi amaç edinilmiştir.

Necat Birinci eserin sahnelenmesi hakkında şu bilgiyi vermektedir:

"Akın piyesi 4 Ocak 1932'de Ankara Halkevi'nde, Atatürk'ün huzurunda temsil edildi. Büyük takdir topladı. Aynı yıl İstanbul'da Darü'lbedayi tarafından da oynandı. 1973 yılında Cumhuriyetin ellinci yıl kutlamaları içinde Devlet Tiyatrosu'nca yeniden sahneye kondu." (Birinci 1993; s. 75).

Yukarıdaki ifadeler Akın'ın, Atatürk ve devri üzerindeki tesirinin ne kadar kuvvetli olduğunu göstermesi bakımından dikkate değer.

Akın, bu eserde göç yerine kullanılmıştır. Eser boyunca trajik-lirik bir ton hâkimdir. Eserin sonu trajik olmamakla beraber eser boyunca trajik bir tonun hâkimiyeti, eserin en önemli özelliklerinden biridir. Eserde tabiat, toprak ve vatan sevgisi, kuraklık, göç, taht kavgası ve entrikası, kahramanlık, Türk milletini yaşatma, savaş ve mücadele azmi ve gücü, ölüm, ölüm korkusu, aşk temaları işlenmiştir. Aşk, arka plânda görülmektedir. Kuraklık temi, bugünkü çevrecileri hatırlatan modern bir tarzda işlenmiştir. Eserde tabiatın insan üzerindeki etkisine de yer verilmiştir.

Konu, destanî bir konudur. Destanî motifler kullanılmıştır. İstemi Han oğullarına birliği ve akını nasihat eden Oğuz Kağan'a benziyor. Suna'nın üç ok atarak eşini seçmesi, iç denizin kuruması, Dede Korkut hikâyelerini, Oğuz Kağan Destanını ve Göç Destanını hatırlatan motiflerdir. Suya kurban edilme, Yunan mitolojisinde görülen bir unsurdur.

Şair bütün bu konuları ve temleri işlerken onları destanî bir şekilde bırakmamış, onlara güncellik de kazandırmıştır. Yeşilin ve suyun önemini şair trajik-lirik bir tonla anlatmıştır. Yeşilin ve suyun yokluğu, açlığa ve yoksulluğa sebep olmaktadır: İstemi Han kuraklığın sefalete yol açtığını şu sözlerle tasvir ediyor:

Bak cılız sürüsünü dolaştıran çobana
 Bir bakıma yaylada davarı otlatıyor,
 Bir tutam ot buldu mu kendisi can atıyor,
 Elindeki kavala benzetmiş onu açlık,
 Su diye gölgesini içer bulsa ağaçlık.
 Sayamıyor sürünün nasıl eksildiğini,
 Kaç koyunla çıkarak kaç dönebildiğini...
 Bak çorak tarlasında sabanına dayanmış,
 Geniş alını güneşle, bağı ateşle yanmış,
 Gözü gökten daha çok yaşlı olan çiftçiye,

Düşünüyor bir dolu başağım var mı diye,
Düveni boş dönüyor bu yıl harman yerinde...
Bunlar mı yalnız Suna yoksulluk kederinde?
Ekini saman veren, atları cansız düşen
Yerde adam arama öyle gürbüz, güçlü, şen.
İnsanlar ekinlerin boylarıyla boy alır,
Başaklarla uzanır, başaklarla kısalır..
Çağırılmaz oldu gençlik türküsünü ağızlar,
Halı tezgâhlarında işlemez oldu kızlar,
Fırçayı tutamıyor parmakları nakkaşın,
Mermeri oymaz oldu eli heykeltıraşın!
Sanatın yeryüzünde beşiğiyken bu toprak,
Korkuyorum, sanata bir gün mezar olacak.
Dinle, akislerini veriyor bu gök duvar,
Yıkılan sanatların büyük çıtırtısı var!
Dinle, milyonca halkın bir ağızdan sesini,
Bir ağızdan veriyor gibi son nefesini ! ...
Dinle... (s. 23-24)

Bu durum zamanla insanın ahlâkını da bozmakta, inandığı değerleri yıkmakta, sonuçta toplumu çökertmektedir. Ayrıca kuruyan, hayatiyetini kaybeden tabiatın insanın ahlâkını bozduğunu, insanı zamanla nasıl yıpratıldığını da şöyle anlatıyor:

Kahramanlık, diyordum, kalan şey elimizde...
Eksiliyor o da mı su gibi şimdi bizde"
O da mı denizlerle beraber alçalıyor,
Bize kanı boşalmış bir damar mı kalıyor?
Yaktığı yetişmiyormuş gibi diyarımızı
Susuzluk oymaya mı geliyor bağrımızı?
Güneşin ettiğini gördünüz mü bizlere,
Bizi de benzetiyor kuruyan denizlere!
Kahramanlığı yurdun meyva veren tek dalı,
O da elden giderse nereye başvurmali? (s. 47)
Bağrımızın bir çöle döndüğü gün, çocuklar,

Kardeş gürültüleri işitecek ufuklar.
 Bir gün göreceğiz ki bir parça ekmek diye
 Baba evlât satıyor zengin bir şehirlie.
 Bir gün göreceğiz ki yere düşmüş şeref; şan,
 Üstünde bir can için birbiriyle boğuşan!
 Bir gün göreceğiz ki taş kayayı kırıyor,
 Türkeli Türkeline karşı baş kaldıyor. (s. 55)

Bu mısralar çok çarpıcıdır. Son derece realisttir. Tabiatın, dış şartların insana olan etkisinin kaçınılmazlığını gösterir. Şairin insan psikolojisini gayet isabetli bir şekilde yakaladığını gösterir. İlerleyen ve çöken toplumlardaki müesseselerin birbirlerini nasıl etkiledikleri de burada sebepleriyle gözler önüne serilmektedir.

Eserdeki hükümdar anlayışına da temas etmek lâzımdır. Hükümdar her şeyden sorumludur. Baş vermek gerekiyorsa o verir. Kuraklıktan o sorumludur. Mehmet Akif de pehlivanları tasvir ederken ülkenin durumu ile pehlivanlar arasında aynı münasebeti kurar. Bu, monarşik toplumlarda hâkim olan bir anlayıştır. Fakat bu bakış tarzının, günümüzün demokratik toplumlarında da farklı şekilde devam ettiği görülmektedir. Eserde hakanın ağır sorumluluğu, Bumin'in ağzından şöyle veriliyor:

Gök yağmuru esirger, hakanındır günahı,
 Irmaklar kurur, halkın hakanı tutar ahı,
 Onun suçu sayılır denizin alçalması,
 Tarlaların ekimsiz, davarın aç kalması...
 Tanrının vermediği lütfu halk ondan diler,
 Ansızın gayza döner en riyasız sevgiler,
 Ölümüne şimdiden ağla İstemi Hanın! (s.13)

Aynı görüş Mehmet Akif'in mısralarında da göze çarpmaktadır. Akif, Asım'da güçsüz bir ülkeyi tasvir ederken, onun her bakımdan düşkün ve zayıf olduğunu çarpıcı misallerle anlatıyor. Bir köy düğününü hikâye eden Akif, uzun uzun insanları, hayvanları ve tabiatı tasvir ediyor. Davul yırtıktır, sesi çıkmaz, keçi tıksırlı, öküzler mahzundur. Öküzlerin çektiği araba her tarafı harap ve dökülecek hâdedir. Ortaya güreş için getirilen pehlivanlar ise acınacak hâdedirler.

Pehlivanlar hani? derken, söküvermez mi, hocam,
 Birbirinden daha biçare sekiz çıplak adam?

Ah o soygunluğu rüyada gören korkardı:
 Çünkü gömlek gibi etten de soyunmuşlardı!
 Bir delik torbaya girmiş kimi, kisbet yerine;
 Çekivermiş kimi, bir lîme çuval dizlerine.
 Kiminin giydiği çakşır, kiminin bez şalvar;
 Kiminin, uçkuru boynundan asılmış, donu var. (s. 315)

Bu perişan ve cılız pehlivanlar çok geçmeden dermansız bir şekilde yere serilirler:

Sonradan dizlere bir titremedir çökmüştü;
 Hele çok sürmeyerek dördü de cansız düştü.
 İki biçare serilmiş yatıyorken yerde,
 "Kalkın artık!" dediler, lâkin o derman nerde!
 Güreşin böylesi hiç görmediğim bir şeydi;
 Orta, baş, hepsi de bunlar gibi âvâreydi. (s. 316)

Eserde halk kavramı yenidir. Burada demokrat bir tavır hâkimdir. Halkın karar vermesi, halka anlatma, Türk tarihinde kısmen görülmeyle beraber daha çok günümüzün demokratik halk kavramına dayandırılabilir. Suna kendisini almaya gelen halkı şöyle tasvir eder:

Yüzleri kanlı gibi... Hepsine güneş vurmuş.
 Kıpkızıl bir sevinci yüzünden okuyorum,
 Baba, sevdiğim halktan ilk defa korkuyorum. (s. 40-41)
 İstemi Han ise ona cevabında halkı şöyle tasvir ediyor:
 Onlarda bir kasırğa huyu vardır, süreksiz,
 Halk, yürek sahibiyken gören sanır yüreksiz. (s. 41)

Olaylar halkın gözü önünde cereyan eder. Herşey halka anlatılır. Hükmü halk verir ve uygular. Suna işin aslını öğrenen halkın öfkesini şöyle anlatıyor:

Sorma baba, o kadar korkunçtu ki...
 Bakışlar öyle çelik, yüzler öyle tunçtu ki!
 Bütün halk, anlamadım, nasıl değişti birden?
 Şimdi ottan yumuşak, sonra sert bir demirden,
 Sanki bir dağ yürüdü, ne varsa ezdi, sildi... (s. 51)
 Ulca halkın galeyanını şöyle tasvir ediyor:
 Ortalık bir tek göğüs gibi boşaldı, doldu,

Atıldılar, bin aslan bir ava atlar gibi,
Başları örttü kollar siyah kanatlar gibi.
O coşkun kalabalık birbirine karıştı,
Duyduğum son lâhzada üç acı yalvarıştı...
Sonra göğşe kınalı eller kalktı uzaktan:
Üç başbuğdan kalmıştı her elde bir damla kan... (s. 53)

İstemi Han olanları dinledikten sonra halk hakkında şu hükmü veriyor:

Halk uzun gölgesidir her ışığa koşanın,
Diş biler varlığına ışıkla boğuşanın.
Dirileri öldürür, ölmüşlere can verir,
Ondan ancak geceye kardeş olan ürperir,
Biz korkmayız! (s. 53)

Şair, eser boyunca lirizmi hiç bırakmamıştır. Tabiatı tasvir, akınları tasvir, insanı tasvir, ölüm korkusu, kahramanlık ve vatan sevgisi hep lirik bir anlatımla verilmiştir. Aşağıya aldığımız örneklerde Bumin, Bayan ve Demir aşklarını lirik bir şekilde anlatmaktadırlar:

Bumin
Ben kendimden geçerken gülün güzelliğiyle
Gül beni seviyor mu diye düşünmem bile.
Bayan
Bize bahar su gibi damlar senin sesinde
Uzanmış gönülleriz bir söğüt gölgesinde...
Yaylada bir yaprağa hasret çeken çobanlar
Bir söğüde tapmanın sırrını belki anlar. (s. 17)

Demir Suna'yı vatana benzetir:

Sen anayurt gibisin, sevmek hakkın senin,
Gökte yıldızlar kadar çok olmalı sevenin.
Bana yurt sevgisini güzelliğin duyurdu...
Bir avuç toprak nasıl hatırlatırsa yurdu,
Senden uzak geçse de benim yıllarca ömrüm
Bir gülün yaprağında bile seni görürüm. (s. 17)

İstemi Han'ın hediyeleri tasvir edişinde de aynı lirizm görülür. Bumin' in yaptığı mermer heykeli gören han şöyle der:

Çekmiş uzun bir çile,

Sonra seni mermerde bile getirmiş dile. (s.19)

Bayan'ın işlediği altın mine ise ona şu tasviri yaptırır:

Ne ince,

İşikly saçlarını görüyor göz değince. (s.19)

Fakat İstemi Han, Demir'in Suna'ya hediye ettiği yeşil çiniyi görünce piyesin en kuvvetli ve lirik parçasını söyler. Bu parçayı daha önce aktarmıştık.

Piyeste vatan sevgisi, Türk milletinin devamlılığı temleri de işlenmiştir. Varlığını koruma, soyun bozulmaması için gerekirse başka diyarlara gitme, üreme ve çoğalma, vücutça ve ruhça sağlıklı ve güçlü nesiller yetiştirme konularına yer veriliyor. Soyun bozulmasıyla iyi vasıfların kaybolabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur. Bu, bugünkü genetik ilminin konusudur. Bir başka tem, nereye giderse gitsin, Türk'ün kendi millî ve ırkî özelliklerini kaybetmeyeceği meselesidir.

Eser çok başarılı ve üstün nitelikli bir piyestir. Yazar bunu, sağlam ve şiirli dili ile sağlamıştır. Diğer taraftan gerilimi piyes boyunca daima en üst noktada tutmayı başarmıştır. Merak konusu ve entrik unsur piyes boyunca hiç düşmüyor. Üçüncü olarak beşerî değerleri işlemiş, mesajlar vermiştir. Bu mesajlar her zaman ve her yerde insanların dikkatini çekebilecek, onların tanıdığı ve paylaştığı değerler hakkındadır. Eser, teknik ve estetik bakımdan tesirli ve üstün niteliklere sahiptir.

Eserde el emeği ve alın teri temleri de ele alınmıştır. Gençlerin birbirlerine verdikleri hediyeler, kendi yaptıkları eserlerdir. Suna gençlere gülleri verirken şöyle der:

Bahçeden seçtik size yeni açılmış üç gü l

Bu güller ne toprağın, ne suyun eseridir,

Bunları yetiştiren ancak alın teridir,

Verilen hediyelerin hepsi el emeđidir. (s.16)

Aynı şekilde Bumın

İşte mermerde bile izin bulunsun diye

Bütün yıl çalışarak bitirdiğim hediye

Bayan

İşte bakıp bütün yıl gönlümdeki resmine

Senden uzun saçını çizdiğim altın mine

Demir

İşte sana bütün yıl işlediğim bir çini,
İşledim buna deniz gözlerinin içini (s. 17)

derlerken uğraşarak, didinerek el emeği ile meydana getirdikleri hediyeleri tasvir etmektedirler.

Eserde mekânın, yani dekorun teferruatlı bir şekilde tasvir edildiği görülmektedir. Şair tahlillerde çok başarılı ve etkileyicidir. Eser, 7+7'lik duraklı hece vezniyle kaleme alınmıştır. Zengin ve düz kafiyeler kullanılmıştır. Şairin çok tesirli ve işlenmiş bir dili vardır. Bu özellikler, Faruk Nafiz'in o devirde yeni nesil üzerindeki büyük nüfuzunun boşuna olmadığını göstermektedir.

Faruk Nafiz, şiirlerinde olduğu gibi piyeslerinde de tesirli, kuvvetli ve canlı bir Türkçe kullanmıştır. Necat Birinci şairin dilini şu ifadelerle değerlendirmekte ve bu dilin, Atatürk'ün de dikkatini çektiğini belirtmektedir:

"Türkçe'nin şiir dili olarak en güzel ve geniş imkânlarını bulmuş, bunları ustaca kullanmasını bilmiştir. Akın piyesini seyreden Atatürk'ün bu Türkçe karşısında, dolu dolu gözlerle

- İşte güzel Türkçe budur!

demesi, o devrede aranan Türkçe'ye Faruk Nafiz'in tam cevap verdiğinin de işareti-
dir." (Birinci 1993; s. 64).

Son olarak eserdeki göç hadisesi üzerinde de durmak lâzımdır. Bugün Orta Asya'da iç deniz olduğu ve kuruduğu tezine tarihçiler tarafından şüpheyle bakılıyor ve Türklerin göç etmesi için böyle bir gerekçenin olmadığı ileri sürülüyor. Aklımıza şöyle bir soru geliyor: Eğer Orta Asya'daki Türklerin göç etmeleri sadece bu sebebe bağlanırsa oradaki diğer kavimler niçin göç etmemişlerdir? Bilindiği gibi bugün dünya nüfusunun önemli bir bölümü bu topraklarda yaşamaktadır. Eğer böyle mutlak ve öldürücü bir kuraklıkla karşılaşırsalardı bugüne kadar çoktan ölmüş olurlardı. O hâlde bu göçleri Türklerin aktiviteleriyle izah etmek daha uygun görünmektedir.

Akın Atatürk'ün isteği üzerine 1932 yılında yazılmış bir piyestir. Bu eser, o devirdeki aydınların ve sanatkârların bilgisini ve şuurunu gösteren eserlerden yalnızca biridir. Türk kültürünün devamlılığı ve ilerlemesi için bu tarz eserlerin yazılması, tanınması ve nesilden nesile aktarılması şarttır. Bu konuda ülkemizdeki sanatkârlara, ilim adamlarına ve diğer aydınlara büyük görevler düşmektedir.

KAYNAKLAR

Necat Birinci, *Faruk Nafiz Çamlıbel*, İstanbul 1993.

Faruk Nafiz Çamlıbel, *Akın*, İstanbul 1965.

Mehmet Akif Ersoy, *Safahat* (Hazırlayanlar: Orhan Okay, Mustafa İsen), Ankara 1992.